

ՄԱՅ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կես տարվանը 6 ռուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Գառնուրեանի խանութում

Օտարաբարձարացիք դիմում են ուղղակի

Тифлис. Редакция „Маяк“

Խմբագրատանը բաց է առաօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տոն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՄԱՅ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՒ 1878 թ. 17

Կը ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ԼՍԵՆ ՕՐ, բացի տոն և տոներին հետևեալ օրերից:

Լրագրի գինը և պրոգրամման նոյն են մնալու: Մենք կը ստանանք ՍԵՓԵՆԿԱՆ ՀԵՌԵՐԻՆԵՐ: ՄՇԱԿԻ տարեկան գինը 10 ռուբլ է, կես տարվանը 6 ռուբլ: Գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՍԱՆ մէջ և պ. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆՑԻ խանութում:

ԼՍԵՆՁԻՆ ՀԵՐԵՐԻՆԵՐԸ կը ծախվին 5 կոպէկով հատր: Օտար քաղաքներից պէտք է դիմել հետևեալ հասցեով՝ ТИФ-ЛИСЪ Редакция „Маяк“.

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ինչու՞ն են մեղադրում մեզ, — Ե. Եր. քին տեսնւթիւն: Հայոց թաղում, համակ երեւանից, — Արտաքին տեսնւթիւն: Յրանստիւ: «Մշակ» հեղագիրները, — Յայտարարութիւններ, — Տեղեկացոյց, — Բանասիրական հեղատու:

ԻՆՁՈՒՄՆ ԵՆ ՄԵՂԱԿՐՈՒՄ ՄԵԶ

Լեւոնական «Մշակ» իր վեց տարվայ ընթացքում ունեցաւ շատ թշնամիներ: Այդ թշնամիները յարձակվելով «Մշակի» դէմ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԵԿՐԱՍՈՎ

Գեղեցիկների 27-ին Պետերբուրգում վախճանվել է երկարատե հիւանդութիւնից յետոյ ռուսաց երեսիլ բանաստեղծ Նեկրասովը: Հեղագիրը տեղեկացնում է որ մայրաքաղաքի հասարակութեան կողմից մեծ ցաւակցութիւն է յայտնվել հանգուցեալին և նորա զաւգալին ուղերիւն ոչ միայն գրագիտական և ուսանողական մասը, այլ և անգլին բազմութիւն, ժողովրդեան ռամիկ դասին: Թիֆլիսում հրատարակվող «Օգոստ» լրագրի 2-ր համարի ֆելիետոնական բաժնում, այդ աբլուր պատահական առիթով մի բաւական հետաքրքրական յօդուած է հրատարակված, որի մէջ հանգուցեալ Նեկրասովի թէ օրագրական գործունէութիւնը և թէ բանաստեղծական սրտեղծագործութիւնները մի անաչառ բանաբնութեան են ենթարկվում:

Մենք յարմար ենք համարում մեր ընթերցողաց ծանօթացնել այդ յօդուածի պարունակութեան հետ: Այդ յօդուածը կ'այնպէս ցոյց տա, որ «Նեկրասովի գրականական գործունէութիւնը, ամուսն է յիշելով լրագիրը, սկսվում է նրանից որ իր առաջին անգամ հեղինակած ոտանաւորներից մի գիրք է հրատարակում: Պանսկովի գրականական յիշատակարանի մէջ պատմում է որ այդ երգերը և սուրկական բնականութիւնն ունէին: Մի փոքր ժամանակից յետոյ, երբ Նեկրասովը միջոց է ունենում ծանօթանալ այն ժամանակվայ առաջադէմ անձանց չընթանալին:

մեղադրում են նրան գլխաւորապէս այն բանի մէջ, որ «Մշակը» իր գոյութեան ընթացքում միայն քանդում էր և ոչինչ էր շինում:

Նախ և առաջ պէտք է լաւ հասկանալ ի՞նչ բան է լրագրի ձեռքով մի բան քանդել, կամ ի՞նչ բան է մի բան շինել, կամ ստեղծել:

Լրագիրը իսկապէս ոչինչ չէ կարող քանդել, այդ բառի բուն նշանակութեամբ: Միթէ երբ մի լրագիր առաջարկում է այս ինչ տուն քանդել, — այն տունը ճշը

և երբ սեփականում է իրան աւելի ազատ մըտքեր, նա իր ծախված գրեւորքը յետ է դնում և բոլորն էլ այրում է: Ասում են որ, Պետերբուրգի Հասարակաց-Բնակարանն անգամ այդ հաղապարհով գրեց չունէ իր մէջ:»

«Երեսուն թուականի վերջերում նա աշխատակցում էր Կրասնովու Օդես, Յալ, ամապրում, Նա տալիս էր զանազան բանաբնական յօդուածներ, գրում էր համարեա ամեն բանի վրա և իր անձով ներկայացնում էր գրական ստորին գործաւորի իսկական տիպարը, որի մէջ նա չէր կարողանում տեսնել իր ապագայ օրագրական գործունէութեան պայծառ աստղը: Երեսուն երեքին, նա փորձում էր իր նոր հեղինակած երգերը հրատարակել զանազան օրացոյցների և փոքրիկ ամսաթիւթերի մէջ, բայց նրանից և ոչ մէկը անցնում էր չէր գտնում:»

«1845 թ.ի միջոցներում, այդ տեսակի ոտանաւորներից մէկը երեսիլ բանաբնակի Բէլինսկու ուղարկութիւնը իր վրա է դարձնում: Դա էր «Հանապարհին» ասված նշանաւոր երգը: Բէլինսկին իր նամակների մէջ մեծ գովասանութեամբ է խօսում այդ ոտանաւորի մասին և պատմում է թէ ինչ խորը տպաւորութիւն է արել իր վրա: Այդ ժամանակից սկսած Բէլինսկին փառաւոր ապագայ է նախագրւում Նեկրասովին:»

«Խուսաղ գրականութեան մէջ այդ միջոցներում երկու ուղղութիւն էր տիրապետում: մինը՝ Տեկին յօդուածները իրանց հեղինակութեանց մէջ—Թշուառ անձանց չարարանքների պատմութիւնները անկող ընթերցողաց գրութիւն չէր չարժան: Իսկ երկրորդը՝ հեղեղները, որ աւելի լայնորութիւն ունեցան—նկարագրում էին ֆի-

մարիտ քանդվեցաւ, կամ եթէ նա առաջարկում է մի հիմնարկութիւն փակել, — այն հիմնարկութիւնը յօդուածի հրատարակելուց յետոյ ճշմարիտ իսկոյն կը փակվի, կոչնչանայ:»

Լրագիրը կարող է միմիայն առաջարկութիւններ անել, սերմանել մտքերը և ազդել մեծ մասամբ ոչ թէ հասարակութեան ներկայ սերունդի վրա, այլ նրա եկող սերունդների վրա:

Բայց եթէ ճշմարիտ ընդունենք որ «Մշակը» այն ինչ սկզբունք կամ այն ինչ հիմնարկութիւն որոնց դէմ անողորմ յարձակվում էր, ճշմարիտ իր խօսքերով քանդում էր, — ուրիշ կողմից պէտք է անկողմնապահ լինել և խոստովանվել, որ քանդելուց յետոյ «Մշակը» միշտ ստեղծում էր, այսինքն մի գործի, հիմնարկութեան կամ ըսկզբունքի դէմ յարձակվելուց յետոյ, միշտ առաջարկում էր այն սկզբունքի կամ հիմնարկութեան տեղ մի այլ սկզբունք կամ հիմնարկութիւն:

Վեր առնենք մեր լրագրի վեց տարվայ գործունէութենից այլ և այլ օրինակներ խառն կերպով:

Դիցուք մենք յարձակվում էինք

դիւրօգիական պատկերներ իրական կեանքից: Նեկրասովը այդ երկու ուղղութեան էլ հետեւեց: Իր մեռնալին խոստանում է նա նուիրել իրան առաջինի ծառայութեան, երբ մի և նոյն ժամանակ իր անկար միջոցներով հրատարակում է երկրորդի ուղղութեանը հետեւած ստեղծագործութիւնները:»

«Այդ միջոցներում նրա հրատարակած Պետերբուրգեան—Ժողովածու ասված գիրքը մի նոր երեւոյթ է դառնում: Դրա մէջ տեղադրված էին Գոստոմիլով «Թշուառ մարդիկներով» կոչված հեղինակութեանը հետ, Տուրգենևի «Կալուածատէր», Որոսկով «Մարտինգա» գրվածները և Կրօններէրի թարգմանած «Մակբէթը»: Միւս յօդուածները բաղկանում էին Իսկէնդէրի և Բէլինսկու ստեղծագործութիւններից: Այդ գրքի ունեցած յաջողութիւնը անսպասելի էր և մինչև այդ օրը չը տեսնված բան էր: Այդ աշխատութիւնը վճարական աղբեղութիւն ունեցաւ: Նեկրասովը բազմի վրա, նա մտածում է իր սեփական ամսաթիւթ ունենալ: Բայց որովհետև շատ դժուար էր նոր ամսաթիւթի իրաւունք ստանալը, ուստի Պանսկովի հետ ընկերացած՝ Միտանկից առնում են նրա Собрание օրագրի հրատարակման իրաւունքը, որի ուղղութեան կառավարութիւնը յանձնում են Բէլինսկուն, Եր օրագրի աշխատութիւնը հանգին էր, աւելի, քան նրա հրատարակիչները կը սպասէին: Իսկովի այդ մասին նրանք Բէլինսկուն էին պարտական: Բայց դժբախտաբար, երեսիլ բանաբնակի ստեղծեցաւ իր պաշտօնից հրաժարվել և այն տեսակ մասնակցի օրագրին, որ ինչպէս մի ժամանակ Նեկրասովը մասնակցում էր Կրասնովու Օդես, Յալ, ամսաթիւթում, այսինքն գրական ստորին-գործաւորի դէ-

մարտնեկան բռնաւորութեան դէմ, — որպէս դարման այդ ճշող ոյժի դէմ մենք առաջարկում էինք նոր սերունդի անհատական զարգացումը և բարոյում էինք անկախ աշխատանք:

Մենք ցոյց էինք տալիս մեր հոգեւորականութեան պակասութիւնները, — մի և նոյն ժամանակ առաջարկում էինք մեր պակակած հոգեւորականութեան, քահանաների համար նիւթական ապահովութիւն, հաստատ ուժիկ:

«Մշակը» բողոքում էր մեր եկեղեցական հիմնարկութեան մի քանի կողմերի դէմ այն կէտից, որ նա յետ է մնացել ժամանակակից պահանջներից, — իսկ ուրիշ կողմից նա առաջարկում էր վերադառնալ մարդը, պարզ, ըսկզբնական լուսաւորչական եկեղեցուն:»

Մենք բողոքեցինք օրինակ այն բանի դէմ թէ մեր եկեղեցում աւելի տարանք, այն անստեղծային ժողովրդական գիրքը մեր ամբողջն անհատական, — մեռած, դրաբար լեզուով է կարդացվում, — և իսկոյն ներկայացրինք, որպէս օրինակ, մեր ձեռքով թարգմանած աւետարանից մի աղօթք պարզ

ը կատարել: Բայց Նեկրասովը անշնորհակալ է մնում դէպի իր ուսուցիչը: Նա նուիրում է նրա յիշատակին Բ-կուն վերնագրով մի ոտանաւոր:

Պարզ և զգալի հոգի նա ունէր, որի մէջ եփվում էին բարձր մտքեր, այդ ոտանաւորի մէջ բանաստեղծը զանաաւորում է որ, Բէլինսկու աշխատանքը պատուը ուրիշներն էին ունում:»

«Բէլինսկու մահից յետոյ մինչև 1856 թ.իւր Նեկրասովի օրագրից համարեա ընկնում է, բայց այդ միջոցին նա մի նոր տաղանդաւոր աշխատակից է ձեռն գցում որը պակաս չէր Բէլինսկուց: Արուստի յարաբերութիւնը դէպի իր ակադեմիկն էր անունով բանական յօդուածը որը գրական չարժողութեան հիմը եղաւ: Նեկրասովի ուշադրութիւնը նրա հեղինակի վրա դարձրեց: Նրա օրագրից նորից սկսում է պայծառ քայլերով առաջ երթալ մինչև 1862 թ.իւր: Այդ միջոցներում նրա ամենից ընտիր և տաղանդաւոր աշխատակիցները գրական ապարդից գերեզման են մտնում: Բայց չը նայելով այդ ախուր կերպիին, նրա օրագրի բաւականին յաջողութեամբ չարժանաւորում է իր առաջնակի զեր խաղա ուսաց գրականութեան մէջ՝ մինչև իր հրատարակման իսպառ խափանվելը:»

«1866 թ.իւր փոթորիկը ստիպեց Նեկրասովին ցրվել փրկուիլ Կոստանտնուպոլիս: Ինչպէս ինքն էր ասում և դիմել այնպիսի անձանց աշխատակցութեան, որպիսիք որ Գաղղէստուղ և ընկ, անձինքներն էին: Բայց փոթորիկը այնու ամենայնիւ չանցաւ, չը նայելով որ անգլիական կղերքի մէջ նա հրապարակաբար հրաժարվեց կարգաց իր աբաւական բոլոր համոզմունքներից: Այդ տա-

աշխարհաբար լեզուով: Միթէ մեզանից պէտք է պահանջէն որ մենք բոլոր չորս աւետարանիչներն էլ թարգմանէինք աշխարհաբար լեզուով:

Մենք ասում էինք օրինակ որ թիֆլիս քաղաքի փողոցները կեղտոտ են, որ մեր քաղաքի առողջապահական կողմը շատ անմիջապէս զրոյթեան մէջ է, — բայց մի և նոյն ժամանակ մի ամբողջ պրօէկտ առաջարկեցինք, ինչպէս կարելի է կազմել մի բաժանորդական (ակցիօններ) ընկերութիւն թիֆլիսի հին, անառողջ թողերը առնելու, նրանց տները քանդելու, նոր և լայն փողոցներ անցկացնելու, նոր տներ շինելու, նոր քաղաքի ծախելու և մինչև անգամ այդ գործի մէջ շահակալութիւն գտնելու:

Մենք անխնայ յարձակեցանք կրթութեան համարաւարտական երիտասարդութեան դէմ, նրա անշարժութեան, և անընդունակութեան դէմ, — և մի և նոյն ժամանակ գործով ցոյց տուեցինք մեր լրագրի վեց տարեկան ընթացքում որ կարելի է արդիւնաբեր լինել, գործ կատարել ժողովրդից դուրս եկած այնպէս անուանված կիսա-կիրթ մարդիկների ձեռքով, որոնց մենք պահելով թարմ և ընդունակ դասեր քան թէ մեր դաված համարաւարտական երիտասարդութիւնը:

Այսպէս անողորմ կերպով մշտապէս երբ հարստահարողներն, գիւղական աշխատասեր ժողովրդի

մանաւանդ երկրագործ դասի այդ ցեղերին, — բայց ուրիշ կողմից մի հաստատ դարման ցոյց տուեց այդ հրէշաւոր հասարակական ցափ դէմ՝ առաջարկելով գիւղական փոխառու և խնայողական ընկերութիւնները:

Մենք քիչ չենք խօսել մեր մեծ քաղաքներում, մանաւանդ թիֆլիսում տիրապետող առաջին պիտոյքների մշտական սարսափելի թանկութեան վրա, այդ անմիջապէս տնտեսական երկայնի պատճառ բերելով մեր չար չենեքին, — բայց մի և նոյն ժամանակ անդադար առաջարկում էինք այդ երկայնի առաջն առնելու համար հիմնել գիւղական արդիւնաբերութեան արդիւնները անմիջապէս հասցնել քաղաք, այդտեղ իրանց պահեստներ և ամբարներ ունենալ, և այսպիսով ազատվել հարստահարող չարչիների ձեռքից:

Այսպիսով ամեն մի սկզբունք կամ հիմնարկութիւն դատաւարտելով, նրան ոչնչացնելով, մենք միշտ մի նոր հիմնարկութիւն, մի նոր սկզբունք, նոր գաղափար, նոր միջոց էինք առաջարկում:

Արեւմտեան երկրներ մի կողմից քանդում էինք, միւս կողմից բաժանում էինք:

Բայց մեզ կարող են ասել՝ ուրեմն ի՞նչն բաւականացաք ձեր առաջարկութիւններում միմիայն յօղուածներով, և բացի գրեթե

չէ հիմնեցիք ինքներդ այն բոլոր ձեռնարկութիւնները, ինքներդ ձեռք չէ տուիք մեր հասարակութեան մէջ նրանց գլուխ բերելուն:

Սորան մենք կը պատասխանենք որ լրագրիւր չէ կարող մի և նոյն ժամանակ և գրել, միտք առաջարկել, պրօէկտներ, ծրագիրներ մշակել, նոր սկզբունքներ բարոյել, նոր հիմնարկութիւն առաջարկել, — և մի և նոյն ժամանակ հիմնել և իրագործել այն ինչ որ առաջարկում է:

Լրագիրը առաջարկում է, պարզում է, — թո՛ղ ուրիշները իրագործեն:

Խմբագիրը չէ կարող և գրել, մտքերը սերմանել, — և մի և նոյն ժամանակ ամեն բանին ինքն ձեռք տալ, հիմնել ակցիօններական ընկերութիւններ, ինքն ակցիօնէր դառնալ, փոխառու գանձարաններ գիւղերում հաստատել, նրանց կառավարել: Նա չէ կարող, մի կողմից առաջարկել զիցուք թատրոն շինել, — և մի և նոյն ժամանակ իր ձեռքով թատրոնի շինութեան հիմքը փորել և ինքն իր ձեռքով աղիւններ տանել շինութեան պատերը կառուցանելու համար:

Մեր դերը նրա մէջ է միայն որ մենք պէտք է սերմանենք մշաբեր: Դորա մէջն է պարունակվում մեր ստեղծագործութիւնը:

մէջ և լէրթնաւորաց շատ հեռու չէ մնում, իսկ այդ դիրքին բան չէ:

«Որպէս մատենագիր, Նէկրասովը գիտէր իր շուրջը ժողովրդի այնպիսի անձինքներ որոնք առաջադէմ մտքերի ամենից երեւել գործիչներն էին: Գաւի որ նրան աղոյթում էր աշխատակիցների ընտրութեան մէջ, քանի որ նա թիկն էր տալի այնպիսի անձանց վրա, որպիսին որ Կոբրալիւրովն էր, նա իր տեղում էր, բայց զրկվելով իր առաջնորդներից և մենակ մնալով, նա իրան ցոյց տուած ճանապարհից աւելի հեռու չէր կարողանում գնալ: Գետ այդ քիչ է, նա չէր կարողացաւ իրան աւանդած ուղղութեան ամենից հարկաւոր դերի վրա մնալ: Նա ընդունակ է միայն այդ ուղղութեան արտաքին կերպարանքը պահել, մինչդեռ նրա ներքին պարունակութիւնը ցեղի հետ էր հաստատվում: Ել ինչ ասել կուզէ, որ այդպէս լինելուց յետոյ, էլ չառաջադիմութեան և տէօրիկական հայացքների ձայնեցնելու վրա, այլ ևս խօսք չէ մնում խօսելու:»

«Երկար ժամանակ Նէկրասովը կարողացաւ այնպիսի գործի ազդեցութիւն ունենալ ուսումնականների վրա, որ թէ իրանից թոյլ գրողները և թէ իր հակառակորդները վախճանում էին նրա հետ բանաւորութեան մասին: Նա այնպիսի մի ոյժ էր, որ ամենից նշանաւոր և ըստ երեւոյթի անկախ խմբագիրները, որպիսին որ կեղծ-աներկիւր Մուկոմիլը, ուղղակի խոտովաւում էին որ էն համարձակում ոչ միայն նրա հետ մաքառել, այլ դիպչել անգամ»

«Թէ բանաստեղծութեան և թէ օրագրական ասպարէզում Նէկրասովը կարողացաւ արժանաւոր համոզմունքներ յայտնել, բայց ինչպիսի

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԶԻՑ ԹԱՏՐՕՆ
Սանտյա Ծին գերմանական կուրի դահլեւում պ. Սմերկեանցը հայ սիրողների մասնակցութեամբ ներկայացրեց Օհլօի վարժարանում վերջիվէջ մէկ արարածով և կոնցերտ: Կոնցերտի զրահանադար լաճում պ. Չմերկեանցը պէտք է կարգար Վճնցու հեկեկանքը Գամառ Քաթիպայից, իսկ պ. Սմանասեանցը պէտք է կատարէր Վճնիկ խաթուն առակը, Մշու հայ բարբառով: Բաւական մեծ բազմութիւն կար: Բայց պէտք է ասած որ ներկայացումն շատ անաջող դնաց, ոչ մէկ սիրողներից իր դերը չէր դիմել, որովհետեւ ինչպէս լսեցի, ոչ մէկ անգամ օրինաւոր կրկնութիւն չէին արել:

Պ. Սմերկեանցը վարժարանի դերը կարելի է ասել որ վատ կատարեց, որովհետեւ նրա շարժումները դանդաղ էր և կարծես թէ լուսնից լուսն սպասվում էր որ պէտք է ընկնէ և մէկ փորձանքի հանդիպէ: Շուրջ նոյնպէս համապատասխան չէր նրա կոշիկներ, յանկարծ հասարակ վարժարանի փոխանակ, բեմի վրա երեւցաւ մէկ ջինսեմէն և երօզաբան չղորդ հագած, պէնսնէն քթին և շապուտ գլխին: Ինչն պ. Սմերկեանցը կրկնապիւսնով որ նախկին ժամանակների ներկայացումներին ժողովուրդը Օհլօի վարժարանին այդպէս զարգարած չէր տեսել: Իսկ միւս սիրողները իրանց սեփական շորերով էին բեմ դուրս գալիս: Ոչ ոք չէր լսում մասին չէր մտածել: Պ. պ. սիրողները և Սմերկեանցը գրիմի փոխարէն առատ սպիտակ փաշէ էին անել իրանց վրա: Եւ ճշմարիտ շատ ծիծաղելի էր երբ գերասանները բեմ դուրս եկան սպիտակ փաշէ գլխներին և երեսներին ածած, կարծես թէ Օհլօի վարժարանում մեծ ջաղացան լինէր, իսկ նրա աշակերտները ջաղացանի աշակերտներ: Սաղաթելեանց հողաբարձուի դերը պ. Ղազարեանցը բոլորովին փչացրեց, ձայնը անբնական էր, շարժումները նոյնպէս, կարծես հարցաքննութեան կարմիր սեղանի առաջ կանգնած, իր որդու պէս ծոյլ աշակերտ լինէր, որ չէ կարողանում դատ պատասխանել: Փոխկեանցի դերը պ. Ն. Ն. այնպէս կատարեց որ չարժէ մինչև անգամ խօսել դրա վրա, որովհետեւ առաջին որ իր դերը

մինչև կարելիութեան սահմանը և այդ բանից նա ոչ թէ վնասվում, այլ բնականաւոր օգտվում էր»

«Նէկրասովի մէջ մենք տեսնում ենք առաջին օրինակը որ երկիմաստ և արժանաւոր մուսան, կենդանութեան ժամանակ կատարեալ պատուի է արժանանում և ТЕРНОВЫМ ВЪНКОМ չէ պատկերվում: Նրան կենսաբի վերջին տարիքը մեղ ներկայացնում է մի գրութիւն որ խաղաղ և հանդիստ կերպիւ վայելում է այն պատիւը և հարստութիւնը որ երկարամեա պատուի աշխատանքով ձեռք էր բերել: Թէպէտ և այդ մասին փորը ինչ էլ կայր քաղաքի շնորհակալ պէտք է լինէր, որի վայելապանքներն չէ պէտք է դիմել բանաստեղծ — քաղաքացիին»

«Ճիշդ խօսելով Նէկրասովը մայրենի գրականութեանը տուեց այն ամէն բան, ինչ որ կարող էր տալ: Գետ մի բան էլ ասելու տուեց: Նա ինչ ասելու ունէր ասաւ և ոչինչ անհասկանալի բան չէր տարաւ իր հետ գերեզման»

«Աստուած տալ: որ առաջ գրականութեան մէջ ամեն գրական հանճար և ամեն հասարակական գործիչ Նէկրասովի չափ բախտաւոր լինէր նրա չափ պատու և փառքի մէջ լինէր և իր վերջին փուլը: Բաւական չէր որ ամենից քոյրը առանց հոգս անելու իր ծնողքը և ազգականները Գժբախտաբար, մեր գրադէտներին համար դա մի չէր տեսված օրինակ է: Նրանք սովորաբար վերջ ջաղացում են իրանց կենսաբ. ազգատուութեան մէջ ամենից թողնված, ամենից մոռացված, մինչև անգամ նրանցից, որոնք հարստացել են, փառաւարկել են, և պատկերի են ճոցաւ մտքերով, աշխատանքով և ինքնագոհութեամբ: Նէկրասովին այդպիսի դատը բաժին չէր վիճակվեցաւ»

դաշափական հրաժարիքը, որի պարունակութեանը Москов. Вѣд. օր ակտերիւրդեան թըղթացութեան շնորհիւ (1866 թիւ ապրիլ ամիսի 1-ին համարներում) պահելու է ապագայ սերունդի համար, — Նէկրասովը այնու ամենայնիւ անպարտքեամբ չէր հրաժարվեցի: «Երկու տարեկան յետոյ նա Огнъ. Зам. լըմբագրութիւնը իր վրայ է ընդունում, Շէշկրինի և հասկինի Современник-ի երկրորդական աշխատակիցներ ժամանակութեամբ, կամենալով իր նոր օրագրին այն նշանակութիւնը տալ, ինչ որ մի ժամանակ իր ամսագիրն ունէր, առանց հետեւելու նրա ուղղութեանը, բայց որովհետեւ երկու տեղանց ծանայել չէ կարելի, այդ պատճառաւ էլ նրա ոչ մի ուղղութիւն չունենալ ինքն ըստ ինքեան հասկանալի էր»

Նէկրասովը օրագրական գործունէութեան պատմութիւնը անելուց յետոյ, հեղինակը մի քանի խօսք էլ նրա բանաստեղծական տաղանդի և իրեն հրատարակել խմբագրի յատկութեանց վրայ է խօսում:

«Նէկրասովը՝ բանաստեղծական ստեղծագործութեանց ամենից նշանաւոր կողմը՝ նրանց պարունակականութիւնն է: Նրան ասելի մի տաղանդ մատակարար կարելի է ասել: Բան բանաստեղծ. ըստորեւ միայն մի քանի գրքեր ունենում կարողանում է նա իր բանաստեղծական տաղանդով փայլել և գերազանցել սովորական հոտանաւոր գրողներից: Նրա գրածները մեծ մասը դուրի են բանաստեղծական կերպարանքից: Ենթադրելով ճիշդ չեն խօսում, երկար են, սահուն և կոկած ձեւեր չունեն: Կարողաւ ժամանակ դուր գրողին նրա լինումը անել: Նրա գրականութիւնը անելով բանաստեղծի աշխատանք կայ, քան թէ ճշմարիտ ոգևորու-

*) Материалы для характеристики современной русской литературы. тт. Антоновича и Жуковского епб. 1869.

բոլորովին չը գիտէր և երկրորդ որ յուշարարին չէր կարողանում լսել, այդ պատճառով էլ իր վրա յոյս դնելով, ինչ որ քեզին տալիս էր այն էր ասում:

Մտում է պ. Տէր-Բալթեանցը որ բոլոր աշակերտի դերն էր կատարում, մենք շատ անգամ տեսել ենք զրանք բեմի վրա և նկատել ենք որ դա ամեն մի դերի մէջ, ծերի դեր լինի, երիտասարդի թէ սիրահարի, մի և նոյն ձևեր ունէ, մի և նոյն շարժումներ պ. Տէր-Բալթեանի զննաւոր աշխատութիւնն է միմեանքի մասերով ժողովրդին ծիծաղեցնել:

Մենք այսօր մանրամասն չէինք խօսի այս ներկայացման առիթով, եթէ սա շատ վատ տպաւորութիւն չունենար ժողովրդի վրա: Նրանք խումբ խումբ հաւաքված, յայտնում էին իրանց անբաւականութիւնը ասելով որ պ. Ամերիկեանցը սիրողներէ հետ միասին, կարծես թէ կամեցել է ծաղրել մեզ Կոնցերտը սկսելուց առաջ պ. Ամերիկեանցը յայտնեց ժողովրդին որ պ. Ջոնսոնը հիւանդութեան պատճառով չէ եկել թատրոն և որ նրա փոխանակ ինքը կերպէ «Բանալը բանալը» երգը պոլսեցի հայերի վրա գրած: Մի և նոյն ժամանակ յայտնեց որ պիւնսօի վրա ածող օրիորդը նոյնպէս չէ եկել և որ նա առանց պիւնսօի պէտք է երգէ:

Այսք է ասած որ երբ վատ չէր, ժողովուրդը մէկ երկու անգամ ծափահարեց: Սրանից յետոյ պ. Ամերիկեանցը պ. Ամերիկեանի յատուկ խնդրանքով, ինչպէս ասված էր Գիւլայում, կատարեց «Վիլիսի խաթուն» առակը Մշուհ հայ բարբառով: Ժողովրդի վրա ոչինչ ազդեցութիւն չունեցաւ այս առակը, որովհետեւ ոչ մէկը մէջեց բան չը հասկացաւ: Յետոյ պ. Ամերիկեանը նորից երգեց «Նորհալկալ եմ չէի սպասում երբ որը նոյնպէս լաւ անցիցաւ և ծափահարութիւններ բուռացաւ: Իսկ ամենից վերջ պ. Ամերիկեանցը պատմեց մէկ անգամ: Արժէր արդեօք այդպիսի դատարի բաների համար յատուկ խնդրել պ. Ամերիկեանին: Կրկնում ենք, մենք այսօր մանրամասն չէինք խօսի այդ ներկայացման մասին: Եթէ դա ամենավատ տպաւորութիւն չունենար ժողովրդի վրա: Եթէ չենք շնորհակալ հայ թատրոնը, ինչը ենք քանդում նրան: Որքան էլ պատուենք պ. Ամերիկեանին, իբրեւ տաղանդաւոր, նշանաւոր գերասանին, նոյն չափ ցանկանում ենք որ նա ազատէր հայ հասարակութիւնը այդպիսի միմտական ներկայացումներից, որոնց նմանը, սրանից շատ շատ ժամանակ առաջ ներկայացնում էին հայ երեսնանները Ռիֆլիսի յետ ընկած փողոցների դորբասներում: Բաւական չէր այն կորած փողոցը, որ հասարակութիւնը տուեց տոմսակներ չհամար, նրանից դարձեալ փող հաւաքեցին: Որտեղ են անում այսպիսի բաներ, թատրոնը միթէ բարեբորձական հիմնարկութիւն է: Այսպիսի ներկայացումներից յետոյ, պէտք է խաղացողները յանդգնութիւն ունենան զանգառով լու հասարակութեանց, որին այսուհետեւ խորհուրդ կը տայինք տեսնել պարկոյ լուսններին, քան թէ այդպիսի ներկայացումներ:

Մ.

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

27 Դեկտ. 77

Որքան աշխատում են մի բան գրելիս հեռու մնալ սրա նրա վրա խօսելուց, չը յարձակվել ոչ ոքի վրա, մի խօսքով չեղօք դիմե պաշտպանել, անկարելի է լինում այդ: Եթէ մի տեղ ապրում են մարդիկ ի հարկէ այդ մարդիկներից կազմվում է և հասարակութիւն, այդ հասարակութիւնը թէ լաւ թէ վատ ապրում է, գործում է և շարժվում է, ուրեմն նրա գոյութիւնը ունի և և պատմութիւնը: Անաւանի երեսնացուց կենսից վերաբերութեամբ մի շատ կարճ նկարագիր: Առաւօտեան լոյսը բացվում է թէ չէ ամեն մարդ իր պարագմունքի ետեւիցն է վազ

տալիս, ծաղալով դիւանատուն է շտապում, վաճառականը վաճառանոց, արհեստավորը իր խանութը, իսկ խեղճ աղօլուսնի վաճառականները փողով դրանք ցրտում գողգողալով նամակների բաժանելուն են սպասում, հասարակական հարցեր՝ դեպուտատի, քաղաքապետի ընտրութիւններ, այդպիսի բաներից երեսնացին հեռու մնալով մեծ զգուշութիւն է համարում: «Իսկայ դուս կը գայ, ասում է նա, որքան հեռու մնանք մեզ խեղճ, առանց ինձ էլ ի՞նչ կը կերթալ» Մենք լսում ենք որ Ֆրանսիայում նախագահի, պատգամաւորի և այլ հասարակական ներկայացուցիչները ընտրութեան ժամանակ, ժողովուրդը դուրս է պատուում, նա իր կենսը մինչև անգամ վտանգի է ենթարկում, որպէս զի ընտրվող անձը իր հայացքներին և ուղղութեանը պատկանող լինի: Այն ինչ երեսնում տարեկան մի դեպուտատ է ընտրվում՝ այդ էլ ինչ խաղաղակ կերպով: Պօլսեցիան հրաւիրում է ժողովրդին դաւ և մասնակցել դեպուտատի ընտրութեանը, հրաւերը մնում է հրաւեր, պօլսեցիայի ձայնին լսող չը կայ, վերջինը դիմում է աւելի խիստ միջոցի, ահա տեսէք պօլսեցիականները մեր պատմելի քաղաքացուց բռնի քլում են պօլսեցիայի դաշինքը և դրան պայտեղ ընտրում են քաղաքի դեպուտատ: Բայց ով չի դարձնում որ դրանց ընտրած անձը այս լուսաւոր դարի մէջ դեռ չը գիտէ օրինաւոր կերպով իր մայրենի լեզուով գրել կարդալ, նա քաղաքում տարուց առաւել ապրում է Ռուսաստանում, բայց մի ուսուի հետ խօսելու ժամանակ նա թարգմանի կարեւորութիւն է զգում: Եթէ կառավարութիւնը իւր կողմից չը հարկադրէ ամեն տարուց զգուշում նոր ընտրութիւն անել, հաւատացնում եմ ձեզ որ սրանից տարւոյ տարի առաջ ընտրված դեպուտատը մինչև այսօր էլ կարող էր անչարժ մնալ իր տեղում, նրան զիտուող էր չէր լինի: Այդպէս և ներդաւում են և տեղու հայերը մի բարձրաստիճան հողերակաւ մասին, սրանից քանի մի օր առաջ մի չը նշանում բարձրանում է հարց այդ հողերակաւ անհղորմանութեան մասին և հետեւապէս առաջարկվում է դրա համար մի ձար մտածել: Այսպէս, ինչէք ուզում այդ խեղճի, խաղճի վրա է բերում մի երկրորդ, էքքան տարի բաւեցաւ, ում մի մնաւ տուել, իրան համար վեր ընկած ոչ խելի ա խաղճում ոչ չարիւն: Ահա այդ հասարակութեան կենսից պատմութիւնը, ահա նրա դարգացման աստիճանը: Երեսնի մէջ քաղաքական վարչութեան մտցնելը առաջին անգամը չէ որ օրական հարցերի շարքում է, չառեղը մինչև անգամ ճանաչում էին ով է ազդեցալ քաղաքացուրդը, բայց այդ անձը մեզ անայտ պատճառներից ստիպված, ասում են, հրաժարական տուեց, այժմ ինչպէս լուծում ենք որ տեղին պ. նախնադատը քաղաքապետի պաշտօն վարելու անձը մատնացոյց է արել պրօգրմնադիւլի ուսուց լեզուի ուսուցիչ պ. Յ. Գորգանեանցին: Եթէ այդ պարունը յանձն առնէ պ. նախնադատի առաջարկութիւնը, այդ ընտրութիւնը առաջինից աջող կարելի է համարել: Մեր աւանդը հասաւ մի լուր իբրեւ պ. Բէգնադարեան դիտաւորութիւն ունի երեսնում բանալ մի ուրիշ օրիորդական դպրոց «Ս. Երեսնութեան» անունով: Կատարել ինքն ըստ ինքեան գովել է, բայց մեր կարծիքով աւելի լաւ կը լինէր որ պ. Բէգնադարեան և քախնայ Յ. Միլեան հաշտվէին միմեանց հետ, ձեռք ձեռքի տուած գործեցին: Թող առաջինը հողայ գաղթի ուսումնական մասի վերայ, իսկ վերջինը անտեսականի վրա: Այստեղ աղջկներին դպրոց ուղարկելը ընդհանուր պահանջ է դարձել: Զարմանալի է որ այստեղի հասարակութիւնը իրական սեռի կըրթութեան գաղափարի հետ շատ չուտով հաշտվեց, պէտք է աշխատել նրանց յոյսը չը կորել: Զին համար միայն դպրոցների թիւը աւելացնելը պարճանք չէ: Բաւական համարելով իմ այսօրվայ խօսակցութիւնը, թող տուէք ինձ այսօրվայինք բարեմաղթել հայայն հայրենակիցներին քաղաքաւոր նոր տարին, յոյս ունենալ եկող նոր թուականի մէջ շուտ շուտ տեսնուել ընթերցողի հետ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅԲԱՆՍԻԱ

Նոր ընտրութիւնները հեռոցհեռ հաստատում են թէ հանրապետական գաղափարները արմատացած են ամբողջ Պրանսիայի մէջ: Գրեթէ ամեն քաղաքներ մէջ ամենից շատ

քուէ ստացողներն եղան հանրապետականները, յետոյ օրէնականները և ամենից յետոյ բոնապարտեանները և կղերական կուսակցները:

Այս ընտրութիւնների ժամանակ և ոչ մի ծանր անկարգութիւն չէ պատահած: Միայն Վօլթելը մէջ մի թիւթիւ խռովութիւն եղաւ: Ուր մի մարդ միայն վերադարձեցաւ: Ֆրանսիայի ժողովուրդը հանդարտութիւնով և խոհեմութիւնով գործում է այժմ հանրապետականներից առաջնորդած և միապետական կուսակցութիւնների յանահատ և յամու ջանքերը ուրիշ բանի չեն ծառայում, բայց միայն հանրապետութիւնը աւելի հաստատուել:

Ֆրանսիային սպառնում էր քաղաքային պատերազմ անցած դեկտեմբեր ամիս մէջ: Միապետականների կողմից պատրաստված դաւադրութիւններն երեսն ելան և յայտնվեցաւ որ մինչև անգամ մի քանի զորավարներ ձեռք առած էին զօրքի ուժով խեղճ ժողովուրդի ձայնը, երբ հարկաւոր տեսուէր:

Դեկտեմբերի 14-ին մարշալ Մակ-Մաճոնի տուած պատգամադրել մեծ հարուած էր միապետականներին օրոնց յոյսերը բոլորովին ոչնչացան և մայիսի 16-ի պաշտօնէութիւնը իր պատրաստած բոլոր դաւադրութիւններով միասին կործանեցաւ:

Միմտարների տաղանդը այն աստիճանի հասած էր որ դեկտ. 14-ին միմտարների ընտրութեան ժողովը մէջ Մակ-Մաճոն լայով արտասանեց այս խօսքեր: «Ասում են թէ իմ կենսից դեմ դաւադրութիւն անել ուզողներ եղել են: Ինձ մի ծառայութիւն մատուցած կը լինէին թէ ինձ ազատէին մի այսպիսի կենսից որ ձեռք է ինձ իր ծանրութեան ներքէ: Նոյն ժողովը մէջ պ. Բատրի որ աշակերտմի վերաբերում է և դժգոհութեամբ կիէ որ ձախակողման է, այն աստիճան տաքացան միմտարների մէջ որ սաստիկ կուի փոխկցաւ և Բատրին հրաւիրեց դը Օրիֆրէ-Պասկիէին միմտարութեան, թէ և յետոյ բարեկամների միջնորդութիւնով հաշտուեցան:

Մայիսի 16-ի միմտարութիւնը Ֆրանսիայի բարեկամների սիրտը աշուղտեց մէջ դցած էր որ Ֆրանսիան կրկին երկրորդական տէրութիւնների կարգում: Այն խաղճութիւնները որ միմտարութիւնը գործ էր դնում ազատականներին դէմ, հանրապետական պաշտօնատարները հրաժարեցնելով նրանց տեղ միապետականներին դնել, և այն, քիչ էր մը նում որ մի նոր յեղափոխութիւն ծնուցէին: Ֆրանսիայի մէջ, մի նոր քաղաքային պատերազմ լինէր Ֆրանսիայի մէջ: Կը վախեցներ նաև որ Մակ-Մաճոն որ իւր բարեկամ միապետականների թիւթարներին մէջ մտորած, պետական հարուած տար հանրապետութեան:

Դեկտ. 15-ին Կիւֆօրի միմտարութեան կազմելը և 16-ին մարշալ Մակ-Մաճոնի տուած պատգամադրել փարտեցին այդ վախը և 89-ի թիւթերը բոլորովին ապահովեցին հանրապետական կառավարութիւնը Ֆրանսիայում: Այժմ բոնապարտեանների և կղերականների կատաղութիւնը չափ չունի, թէ և բոլորովին յաղթված, չեն ամաչում դեռ կրօնի և հայրենասիրութեան դիմադրողները: Հանրապետական կառավարութիւնը սահմանադրութեան համեմատ հրաւիրած էր Փարիզի արքեպիսկոպոսին որ օրէնադիր ժողովներ նիստերն նորից սկսուեցան առիթով սովորական աղօլքների լինել եկեղեցիներին մէջ: Փարիզի արքեպիսկոպոսը Կարդինալ Գիբէր օգուտ քաղելով այս առիթից, իր շրջաբերականի մէջ դառն զանգատներ է անում ազատականներին դէմ օրոնց զգաւորի է անուանում և համարձակվում է աւան թէ կղերականները աշխատած են միայն թշուառներին, որբերին օգնել, տղաները կրթել և ամեն տեսակ բարեպաշտական գործեր կատարել և թէ իրանց պաշտօնից դուրս գործերի միջամտած չեն:

Խնչ են ուզում այդ յաղթված կղերականները: Ուզում են որ մարշալ Մակ-Մաճոն արհամարհէր ժողովրդի կամքը, իր հայրենիքի պատմութեան և հանրապետական իրաւունքների դէմ հայրապապան ձեռք բարձրացնէր և իր հայրենակից 10 միլիոնի չափ Ֆրանսիացիների վրէժն վրա դնելով ոտքը, թագաւորական աթոռի վրա բարձրացնէր իրանց սիրելի անձը: Այժմ որ Ֆրանսիան պարտաւորվում է արուեստահանութեան կատարել առաջնկայ մայիսի 1-ին, այժմ որ արեւելեան խնդիրը զբաղեցնում է աւերող Նեքոպոլիս, չէր կարող Մակ-Մաճոն, առանց հայրենեաց դաւաճան դառնալ, չը կործանէր նապօղենեան կուռքը և նրա բեկորների վրա չը բարձրացնէր հանրապետական իշխանութիւնը:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՎԻԵՆԱՅՑԻ ՀԵՌԱԳՐՈՒՄ ԵՆ „ՊՈԼՈՍԵ“

Ըրագրին յունվարի 24-ին: Նրեք աւատրիական տէրութեան լուր է հասցրած որ Ռուբբիան ստացել է Ռուսաստանից կազմած հաղալու թեան պայմանները: Անդրաշն սպասում է Բ. Իրան վճին, որպէս զի կատարելապէս յայտնվել Աւատրիայի դերի մասին ընդհանուր եւրօպական հարցերի վճելու մէջ: Վիեննայի, Բելլինի և Ս. Պետերբուրգի մէջ կենդանի փոխանակութիւն կայ պաշտօնական թղթերի:

Ս. Պետերբուրգ. Յունվարի 13-ին: Լօնդօնի վրտ ուսուց ուսուց արժէ 1/6 պէս, Փարիզի վրա 262 սանիմ: Պետական 5% բանկի տոմսեր առաջին շրջանի արժէ 96, երկրորդին 95 5/8, երրորդին 94 5/8, չորրորդին 94,50: Ներքին առաջին փոխառութեան տոմս ասկը արժէ 230 ր. երկրորդ 228 ր. 50 Կ.: Արեւելեան փոխառութիւնը արժէ 92 ր. 75 Կոպ. Պօլսեցիական արժէ 7 ր. 90 Կոպ.: Ֆրանսիայի թղթը է:

Լօնդօն 25-ին յունվարի: «Times» և «Daily News» լրագրիները հաղորդում են որ Դեբբին և Կարնարվոն հրաժարական են տուել: Ասում են որ Կարնարվոն հրաժարականը ընդունվեցաւ, իսկ Դեբբի հրաժարականը աշխատում են արգելել: «Times» լրագիրը հաղորդում է որ կառավարութեան պահանջած արտակարգ կրեդիտը 5 միլիոնի է հասնում: «Daily News» լրագիրը հաղորդում է որ ուսուց զօրքերի Գալիսիոյ վրա արշաւելու պատճառով Միջերկրական ծովի անգլիական նաւատորմի ծովապետին հրամայած է փոխարկել զօրքերը Բլոխարի մօտ Գալիսիոյ պաշտպանութեան համար և պատրաստ ունենալ վեց ամենամեծ նաւեր Մայսայի բերդապահ զօրքը: Գալիսիոյ փոխադրելու համար:

Կ. ՊՈԼԻՍ. Յունվարի 25-ին: Ռուբբիան ընդունեց մի քանի կետեր հաղաղական պայմանների: Իսկ Բօլզարիայի սահմանները որոշելու և ներդուցների խնդիրները կը ներկայացվեն կոնգրէսի ընտրութեանը:

Լօնդօն. Յունվարի 25-ին «Daily News» լրագիրը ասում է որ Թիւրքաց լրագր պաշտօնականներին հրամայած է ստորադրել հաղաղական պայմանների նախընթաց պայմանները: Այդ պատճառով կարծում են որ դեռ նաղաղարը այսօր կը ստորագրվի:

Լօնդօն. Յունվարի 25-ին: Բէյլէի հեռագրական ընկերութիւնը ասում է թէ որովհետեւ Բ. Իոււր ընդունեց Ռուսաստանից առաջարկած բոլոր պայմանները, ուրեմն խաղաղութիւնը կապված պէտք է համարվել թէ և ոչ պաշտօնապէս:

Լօնդօն. Յունվարի 26-ին «Times» և «Daily News» լրագրիները պայպէս են հաղորդում խաղաղական պայմանների հաւթիւնը Բօլզարիային արտօնութիւն տալ: Զրիտունայ նախագահութեան լրագրութիւնով Բալկաններից դէպի հարու գտնվող նահանգը նոյնպէս Բօսնիան և Հերցեգովինան օգուտ պէտք է քաղել արտօնութեան և քրիտոնեայ նահագահաններ ունենան: Ռուբբիան պէտք է ապահովութիւն տայ իր միւս նահանգների աւելի լաւ կառավարութեան համար: Բուլգարիային, Սերբիային և Չէքոսլովակիային անկախութիւն: Այս վերջինի երկիրը պէտք է մեծացնել առանց ծովեզրեայ նաւահանգիստը միացնելու, որին ընդգրկմանում է Աւատրիան: Պէտք է տայ Ռուսաստանին Բաւարիա, Բաթում, Կարս, Երզրում և շրջակայ նահանգները: Ռուբբիան պէտք է վճարէ պատերազմական վարձատրութիւն: Դարձանեւեան ներդուցի հարցը թողնվում է Նեքոպոլսական պետութիւնների ընտրութեանը:

Կարգ	Կարգ	Կարգ	Կարգ
1-ին	2-ին	3-ին	4-ին
5-ին	6-ին	7-ին	8-ին
9-ին	10-ին	11-ին	12-ին
13-ին	14-ին	15-ին	16-ին
17-ին	18-ին	19-ին	20-ին
21-ին	22-ին	23-ին	24-ին
25-ին	26-ին	27-ին	28-ին
29-ին	30-ին	31-ին	32-ին

ГОДЪ ШЕСТОЙ

ԹԻՖԼԻՍ. 1878.

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇՐՈՒՆԻ